

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

Лісніченко Ю.М.

Одеська військова академія

Розглянуто теоретичні засади підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності у процесі вивчення фахових дисциплін, зміст професійної підготовки у сучасних умовах, виділено принципи, які впливають на формування професійної компетентності майбутніх офіцерів: єдність навчання і виховання, цілеспрямованість, мотивація, практичність, реальність, наступність, з'ясовано аспекти компетентісного підходу до підготовки майбутніх офіцерів у процесі вивчення фахових дисциплін.

Ключові слова: майбутні офіцери, професійна компетентність, формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у процесі вивчення фахових дисциплін, компетентісний підхід.

Постановка проблеми. У Програмі реформування і розвитку Збройних Сил України також зазначено, що сучасні Збройні Сили нашої країни потребують формування нової генерації офіцерських кадрів, що у свою чергу вимагає відповідної реорганізації системи військової освіти, одним з основних напрямів якої є її стандартизація, відповідно Закону України «Про вищу освіту» (розділ III «Система стандартів освіти») [11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні основи професійної підготовки майбутніх офіцерів досліджували О.В. Барабанщикова, В.П. Давидов, Л.М. Джигун, В.Г. Кельбья, В.Я. Кікоть, І.А. Новак, В.А. Чернявський, В.В. Ягупов; проблемами підготовки спеціалістів у військовій педагогіці А.М. Зельницький, С.О. Кубицький, А.О. Ліготський, В.С. Маслов, М.І. Нецадим, І.О. Хорев.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Професійно компетентною визначається така робота фахівця, в якій професійно діяльність здійснюється на достатньо високому рівні. досягаються відчутні результати праці, реалізується особистісний потенціал. Компетентність розглядається як поєднання психічних якостей, тобто психічного стану, що дозволяє діяти самостійно та відповідально, як володіння людиною здатністю, умінням виконувати певні трудові функції. Таким чином, сутність професійної компетентності знаходиться у ступені зв'язку об'єктивного еталону професійної діяльності, відображеного в нормативних документах, із суб'єктивними можливостями особистості працівника [7, с. 113].

Мета статті – розглянути теоретичні засади підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності у процесі вивчення фахових дисциплін, з'ясувати аспекти формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у процесі вивчення фахових дисциплін на засадах компетентісного підходу.

Виклад основного матеріалу. Підготовка майбутніх офіцерів до професійної діяльності пов'язана з розвитком пізнавальної активності, їх особистісних якостей, професійної діяльності, творчого потенціалу, загальної культури та цілеспрямованої професійної компетентності. Професійна компетентність майбутніх офіцерів

виступає індикатором розвитку й саморозвитку фахівця, проявом його професійної культури, базисом його професійної майстерності й фактором успішної соціальної та професійної реалізації згідно вимог і потреб сучасного суспільства.

У працях науковців професійну компетентність виокремлюють як характеристику рівня професіоналізму та як особистісну категорію (Г.В. Безюлева [2, с. 25], О.А. Булашенко [4, с. 42], А.М. Новіков [18, с. 6], С.П. Романов [20, с. 92]).

Поняття «професійна компетентність» у працях педагогів розглядається як сукупність знань і вмінь; обсяг навичок виконання професійних завдань; комплекс особистісних якостей, зокрема професійно значущих; вектор професіоналізації; єдність теоретичної та практичної готовності до праці; здатність здійснювати складні види культуровідповідної діяльності тощо [3, с. 123; 9, с. 54].

Професійна компетентність, за С. О. Сисоєвою, – одна з провідних якостей сучасного фахівця, яка передбачає, окрім технологічної підготовки, цілу низку інших якостей, які мають позапрофесійний або надпрофесійний характер, але водночас є необхідними сьогодні кожному фахівцю. Це, перш за все, такі якості особистості як самостійність, здатність приймати відповідальні рішення, творчий підхід до будь-якої справи, уміння доводити справу до кінця і постійно вчитися. Також до таких якостей фахівця можна віднести гнучкість мислення, абстрактне, системне й експериментальне мислення, уміння вести діалог, комунікабельність, здатність до співробітництва тощо [23, с. 97].

Ми погоджуємося із визначенням професійної компетентності майбутнього офіцера, яке подано у дисертаційному дослідженні О. Ф. Євсюкова [10, с. 87]. На його думку, це поняття включає професійно-особистісну, соціально значущу якісну характеристику майбутнього офіцера, його інтегративні властивості, що орієнтовані на неперервне самовдосконалення, самоосвіту, виступають фактором успішності його військово-професійної діяльності.

Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ у процесі вивчення фахових дисциплін залежить від спрямованості цілей й змісту військової освіти, умов навчання та виховання у вищих військових навчальних закладах і потреб сучасного суспільства. Тобто, визначальним є підготовка майбутніх

офіцерів до професійної діяльності в умовах компетентнісного навчання, що є передумовою формування їх професійної компетентності.

Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів і вдосконалення системи управління і організації підготовки військових фахівців нині, на думку багатьох дослідників, неможливе без урахування загально-цивілізаційних тенденцій, що зародилися в останнє десятиліття XX століття і стверджуватимуться у XXI столітті, а саме: глобалізація суспільного розвитку, набуття людством здатності до самознищення, прискорення соціально-економічного і науково-технічного прогресу, розвиток наукоємних інформаційних технологій [5, с. 132; 6, с. 3; 12, с. 34].

При цьому формування професійної компетентності майбутніх офіцерів повинно будуватися, як зазначив М. І. Нецадим, на принципово нових підходах до розвитку військової освіти і потребує насамперед інноваційного уявлення про місце військового фахівця в сучасному інформаційному світі, у Збройних Сил в умовах світових інтеграційних процесів та локальних конфліктів, а також використання національного та міжнародного досвіду [17, с. 132].

На формування професійної компетентності майбутніх офіцерів впливають такі принципи, як:

а) єдність навчання і виховання – забезпечення у процесі підготовки формування як власно професійних, так і особистісних індивідуально-психологічних і професійно важливих якостей і здатностей майбутніх офіцерів тилу;

б) цілеспрямованість – забезпечення цілеспрямованості кожного етапу підготовки і формування компетентності майбутніх офіцерів;

в) мотивація – забезпечення достатнього рівня мотивації майбутніх офіцерів щодо підтримки зацікавленості у високих результатах підготовки і сформованості фахової компетентності;

г) практичність – забезпечення практичної спрямованості підготовки і формування компетентності майбутніх офіцерів, насамперед щодо високих рівнів сформованості їхніх професійних умінь і навичок;

д) реальність – забезпечення організації підготовки і формування компетентності майбутніх офіцерів в реальних умовах, близьких до бойових і відповідних умовам їх майбутньої служби у військах;

е) наступність – забезпечення у процесі підготовки умов для врахування попереднього професійно важливого досвіду майбутніх офіцерів [15, с. 89].

Система чинників впливу на формування професійної компетентності майбутніх фахівців повинна забезпечувати не лише формування, а й часто «зміни системи настанов, цінностей, поглядів, стереотипів військово-педагогічної діяльності, яка склалася, на основі глибокого вивчення та усвідомлення досягнень психології і педагогіки вищої військової школи, відображення загальних рекомендацій у практиці викладання конкретних навчальних дисциплін» [22, с. 12].

Питання підготовки майбутнього фахівця відповідно до сучасних вимог суспільства на засадах компетентнісного підходу вважають ефективним для освітнього процесу. Сьогодні важливо бути не лише кваліфікованим фахівцем, а й, передусім, компетентним. Компетентний фахівець від-

різняється від кваліфікованого тим, що він не лише володіє певними знаннями, уміннями та навичками, що необхідні для його плідної військово-професійної діяльності, а й реалізує їх у своїй роботі; постійно саморозвивається і виходить за межі своєї дисципліни; вважає свою професію великою цінністю [16, с. 95].

Важливим з точки зору формування професіонала є компетентнісний підхід, базовими поняттями якого є компетентність, компетенція і професійна компетентність.

О. Я. Савченко виокремлює такі ключові компетентності:

– компетентності, пов'язані з інформатизацією суспільства. Володіння цими технологіями, розуміння їх слабких і сильних сторін, способи критичних суджень у ставленні до інформації, що розповсюджується масмедійними засобами і рекламою;

– здатність учитися впродовж життя як основа неперервного навчання в контексті як особистісного професійного, так і соціального розвитку [21, с. 86].

Варто зазначити, що компетентний спеціаліст володіє всім арсеналом методів у своїй професійній галузі, що дозволяє йому варіювати їх використання відповідно до кожної конкретної ситуації, обираючи оптимальний [8, с. 36].

А. К. Маркова розглядає такі види професійної компетентності: спеціальну – у межах конкретної спеціальності, володіння власне професійною діяльністю, здатністю проектувати свій подальший професійний розвиток; соціальну – у сфері спілкування і взаємодії, а також відповідальність за результати своєї діяльності; персональну – у сфері пошуку способів покращення результатів своєї роботи, підвищення ефективності праці за рахунок використання власних індивідуально-особистісних особливостей і професійно-психологічного потенціалу; поліпрофесійну як складову практично всіх видів праці; екстремальну – компетентність дій в екстремальних ситуаціях; аутокомпетентність – компетентність у галузі свого внутрішнього світу, тобто наявність адекватного уявлення про себе, свої якості, особливості, здатності, потреби, цілі, мотиви, ціннісні орієнтації [14, с. 81].

Професійна компетентність майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ визначається: інтегративністю у поєднання близькоспоріднених знань, вмінь та навичок при виконання багатоконпонентного професійного завдання; багатфункціональністю завдань у професійній сфері та реалізації з високими показниками професійності; міжпредметністю зв'язків у проектуванні поставлених військово-педагогічних завдань; творчою реалізацією військових завдань із використання інтелектуально-розумових, креативних, багатовимірних процесів.

Професійна компетентність майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ у процесі вивчення фахових дисциплін представляється як єдність теоретичної і практичної їх готовності до професійної діяльності, професійні характеристики яких подано чотирма групами:

1. Сукупність знань і вмінь та активного опанування нових знань; орієнтація на освоєння умінь та способів діяльності; уміння ставити професійно-військові завдання виділення комплексу освіт-

ньо-фахових, виховних і розвиваючих завдань, їх конкретизація; комплекс особистісних професійно значущих якостей; обсяг навичок виконання професійних завдань та їх конкретизації, а також особистісні якості для досягнення необхідного результату при виконанні військових завдань;

2. Комплексний, обґрунтований відбір змісту освітньо-військового процесу; оптимального вибору методів освітньо-професійних і творчих завдань та способів їх виконання; комплексна форма пізнання і здійснення військово-професійної діяльності; уміння програмувати способи військової взаємодії та побудови логічної військово-педагогічної системи виконання професійних завдань;

3. Виконання професійно-військових дій, передбачення та встановлення взаємозв'язку між всіма компонентами поставлених завдань та приведення їх у дію з урахуванням усіх факторів протипотенцій майбутніх фахівців;

4. Аналіз та самоаналіз результатів вирішення поставлених завдань, як підсумку військової діяльності; проведення обліку комплексних професійних завдань, які є фактором успішності їх військово-професійної діяльності.

Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ у процесі вивчення фахових дисциплін передбачає:

– спрямованість освітньо-виховного процесу на сучасні вимоги розвитку військової освіти, визначення обсягу і змісту навчання майбутніх офіцерів, упровадження цілісної системи підготовки майбутніх офіцерів відповідно до освітніх стандартів вищої військової освіти;

– підвищення якості підготовки військових фахівців на основі системної організації військової освіти, цілісності методології викладання, наукової обґрунтованості педагогічних принципів, покладених в основу процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів;

– формування професійного фахівця, здатного продуктивно вирішувати складні питання військово-професійної діяльності з особистісно-професійним зростанням рівня самовдосконалення;

– зорієнтованість освітньо-кваліфікаційних вимог компетентності майбутніх офіцерів на рівень освіти світових розвинених країн та інтеграції розвитку військової освіти з орієнтацією на загальноєвропейський і світовий освітній простір.

Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ у

процесі вивчення фахових дисциплін реалізується через:

1. Комплексну систему підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності, яка забезпечується системою військової освіти з урахуванням цілей і завдань, які впливають на зміст, форми, методи, способи організації навчально-виховного процесу, технології і методики навчання основної військово-фахової підготовки з забезпеченням індивідуального підходу на практичну діяльність.

Необхідним вважається: загальне теоретичне ознайомлення з матеріалом при застосуванні тестових засобів діагностики переважно на таких заняттях, як: ілюстративні, інформативні, дискусійні, сократичні лекції і лекції з питаннями, панель-дискусії, форум, симпозиум, малі сесії, ігри, на тьюторських заняттях, заняттях за методами проектування, кооперації; використовується також модульне, програмоване, ситуативне навчання, індивідуальні завдання; потім – набуття вмінь та навичок із використанням технічних та навчально-тренувальних засобів навчання і комп'ютерної техніки [1, с. 18; 19, с. 19; 19, с. 24; 24, с. 114; 25, с. 82].

2. Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ для поглиблення професійних знань, вмінь та навичок при задіяні в військово-освітньому процесі:

– найбільш ефективних методик і технологій навчання за визначеними фаховими програмами, принципами, підходами;

– фахової практичної підготовки під час військових навчань, тактико-стройових і тактичних заняттях, командно-штабних тренувань, комплексно-спеціальних і показових навчань.

3. Проведення тестових випробувань різного рівня складності на більшості етапів процесу формування компетентності майбутніх офіцерів на заняттях з бойової підготовки, на командирських заняттях, що вимагає постійного тренування як розуму, так і тіла [15, с. 123].

Висновки. Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх офіцерів у процесі вивчення фахових дисциплін визначає необхідність формування професійної компетентності майбутніх офіцерів, розвиток їх фахових умінь та навичок, якостей і здатностей ефективного виконання військово-професійних функцій і завдань в їх майбутній професійній діяльності.

Список літератури:

1. Анжерский, С. И. Сухопутные войска США / С. И. Анжерский // Зарубежное военное обозрение. – 1995. – № 3. – С. 16–20.
2. Безюлева, Г. В. Профессиональная компетентность специалиста: взгляд психолога / Г. В. Безюлева // Профессиональное образование. – 2005. – № 12. – С. 24–25.
3. Богданова, І. М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів на основі застосування інноваційних технологій: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Богданова Інна Михайлівна; Інститут педагогіки АПН України. – К., 1999. – 392 с.
4. Булавенко, О. А. Сущностные характеристики профессиональной компетентности / О. А. Булавенко // Школ. технологии: науч.-практ. журнал школ. технолога (завуча). – 2005. – № 3. – С. 40–44.
5. Військова освіта: збірн. наук. пр. № 1 (17) / ред. колегія: В. В. Ягупов, М. І. Науменко, А. О. Лігоцький та ін. – К.: МОУ ГУКП НМЦВО, 2006. – 276 с.
6. Гриневич, М. В. Яким буде завтра логістики? / М. В. Гриневич // Народна армія. – 2006. – № 24 (3425). – С. 1–3.
7. Гришко, Р. О. Формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Гришкова Раїса Олександрівна. – Миколаїв: МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – 446 с.
8. Гузеев, В. О. О межпредметных связях / В. О. Гузеев // Народное образование. – 1964. – № 3. – С. 36–37.

9. Гуревич, Р. С. Комп'ютерні технології навчання як засіб дистанційної вищої освіти / Р. С. Гуревич, О. В. Домінський // Шляхи реформування заочної (дистанційної) вищої освіти: Всеукр. наук.метод. конф. (Київ, 11–13 жовтня 2000 р.) / Укр. акад. друкарства. – К.; Л., 2000. – С. 53–55.
10. Євсюков, О. Ф. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у навчальному процесі вищого військового навчального закладу: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04 / Євсюков Олександр Феліксівич; Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2006. – 172 арк.
11. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
12. Илькевич, Б. В. Аксиологический и целевой аспекты военного образования / Б. В. Илькевич // Педагогика. – М.: Педагогика, 2001. – № 8. – С. 31–39.
13. Кудрявцев, Ю. М. Подготовка командных кадров к воспитательной работе в вузах США, ФРГ и Великобритании / Ю. М. Кудрявцев // Зарубежное военное обозрение. – 2001. – № 5. – С. 19–20.
14. Маркова, А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М.: Знание, 1996. – 308 с.
15. Маслій, О. М. Формування фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу у сфері військово-економічної логістики: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04 / Маслій Олег Миколайович; Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2011. – 174 с.
16. Морська, Л. І. Методична система підготовки майбутнього вчителя іноземних мов до використання інформаційних технологій у навчанні учнів: [монографія] / Л. І. Морська. – Тернопіль: ТНПУ ім. Гнатюка, 2007. – 243 с.
17. Нещадим, М. І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика: [монографія] / М. І. Нещадим. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2003. – 852 с.
18. Новиков, А. М. Интеграция базового профессионального образования / А. М. Новиков // Педагогика. – 1996. – № 3. – С. 5–6.
19. Ожгихин, В. Н. Система подготовки офицерского состава Сухопутных войск США / В. Н. Ожгихин // Военный вестник. – 2003. – № 2. – С. 19–26.
20. Романов, С. П. Развитие профессиональной компетентности руководителей водохозяйственных служб: автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук: 13.00.08 / С. П. Романов; Нижегородский гос. пед. ун-т. – Н. Новгород, 2002. – 20 с.
21. Савченко, О. Я. Уміння вчитися як ключова компетентність шкільної освіти. / О. Я. Савченко // Педагогічна і психологічна науки в Україні: збірник наукових праць до 15-річчя АПН України: у 5 томах. – Том 2. – С. 82–95.
22. Сердюк, Ю. І. Педагогічні умови вдосконалення військово-педагогічної підготовки командирів підрозділів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 20.02.02 / Ю. І. Сердюк; Академія прикордонних військ України ім. Б. Хмельницького. – Хмельницький, 1997. – 18 с.
23. Сисоева, С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: [монографія] / С. О. Сисоева. – К: Поліграф книга, 1996. – 446 с.
24. Ranger Handbook: Ranger Training brigade United States Army Infantry Center Fort Benning. – Georgia, June 1998. – 248 p.
25. The Modern Army Recordkeeping System (MARKS): Headquarters Department of Army. – Washington, DC, 1993. – 340 p.

Лисниченко Ю.М.

Одесская военная академия

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ СПЕЦИАЛЬНЫХ ДИСЦИПЛИН НА ОСНОВЕ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА

Аннотация

Рассмотрены теоретические основы подготовки будущих офицеров к профессиональной деятельности в процессе изучения специальных дисциплин, содержание профессиональной подготовки в современных условиях, выделены принципы, влияющие на формирование профессиональной компетентности будущих офицеров: единство обучения и воспитания, целеустремленность, мотивация, практичность, реальность, преемственность, выяснено аспекты компетентностного подхода к подготовке будущих офицеров в процессе изучения специальных дисциплин.

Ключевые слова: будущие офицеры, профессиональная компетентность, формирование профессиональной компетентности будущих офицеров в процессе изучения специальных дисциплин, компетентностный подход.

Lisnichenko Y.M.

Odessa Military Academy

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE OFFICERS IN THE STUDY MAJOR SUBJECTS ON THE BASIS OF COMPETENCE APPROACH

Summary

The theoretical basis of training future officers for professional careers in the study of professional disciplines, the content of training in modern conditions, highlighted principles, affecting the formation of professional competence of officers: the unity of training and education, dedication, motivation, practicality, reality, continuity, clarified aspects of the competency approach to training future officers in the study of professional disciplines.

Keywords: future officers, professional competence, formation of professional competence of future officers in the study of professional disciplines, competence approach.